

РОЗДІЛ IV

Рекреаційна географія і географія туризму

УДК 913:911.3

Михайло Рутинський

Тенденції розвитку рекреаційного господарства в місті Львові і прилеглих поселеннях в австрійський та австро-угорський періоди (1772–1918 рр.)

Досліджено історико-географічні особливості розбудови рекреаційного господарства у межах міста Львова та становлення приміської територіальної рекреаційної системи. Виявлено причини й особливості розвитку Львова як санаторно-курортного центру. Наведено дані про рівень сервісу провідних санаторіїв і пансіонатів міста Львова та прилеглих поселень. Охарактеризовано масштаби розвитку та спеціалізацію рекреаційної інфраструктури, що формувалася довкола м. Львова у другій половині XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: рекреаційне господарство, історико-географічний аналіз, територіальна рекреаційна система.

Постановка наукової проблеми та її значення. З часу включення до складу Австрійської монархії Львів набув статус столиці провінції «Королівство Галичини та Володимирії». Ця обставина суттєво активізувала його соціально-економічний розвиток, у т. ч. рекреаційного господарства за новими австрійськими стандартами. Менше ніж за сторіччя Львів перетворився на модерний європейський центр гостинності, високосвітських розваг і санаторно-курортного сервісу. Документально історію становлення в м. Львові рекреаційної системи слід розпочинати з другої половини XIX ст., коли відбулися процеси формування її каркасно-геопросторової структури та функціональної спеціалізації його оздоровчо-рекреаційної інфраструктури. Особливої актуальності й ваги ретроспективно-географічні дослідження цих масштабних трансформаційних процесів набувають сьогодні – у час критичного переосмислення спадщини попередніх століть і формування на її основі сучасних теоретико-методологічних засад, пріоритетних завдань та дороговказів геопросторового розвитку рекреаційного комплексу міста та приміської ТРС.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Реалії розбудови львівського рекреаційного господарства в австрійський та австро-угорський періоди зафіксовані низкою безпосередніх свідків цього процесу – галицьких учених XIX – початку XX ст. [4, с. 8–16]. Серед сучасних українських науковців, останні дослідження яких розвивають теорію геопросторової організації рекреаційної сфери, насамперед слід назвати О. Бейдика, О. Любіцеву, П. Масляка, І. Смаля, Н. Сажневу, І. Яковенко, С. Кузика, В. Стафійчука, М. Рутинського й ін. [1; 5; 6]. Актуальними й сьогодні є питання подальшого вдосконалення теоретико-методологічної бази та методичного інструментарію досліджень внутрішньої структурно-геопросторової організації рекреаційної сфери. Сучасні ринкові закономірності постсоціалістичної трансформації історично сформованих вітчизняних ТРС різного таксономічного рангу вимагають подальшого вивчення та критичного переосмислення класичних ринкових теорій раціональної територіальної організації господарства, зокрема рекреаційного господарства.

Мета статті – дослідити масштаби, господарську специфіку, бальнеооздоровчу спеціалізацію й історико-географічні особливості становлення рекреаційного господарства міста Львова та формування локальної приміської територіальної рекреаційної системи. Основні **завдання**:

- проаналізувати історико-географічні особливості розбудови рекреаційного господарства у межах м. Львова та на приміських територіях;
- виявити причини й особливості розвитку Львова як санаторно-курортного центру;

- охарактеризувати масштаби розвитку та спеціалізацію рекреаційної інфраструктури у Львові та приміських територіях.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Початок ХХ ст. за ринковою орієнтацією індустрії оздоровлення має певні аналогії із початком ХХІ ст. Дедалі зростаючий попит породжував пропозицію – мала місце тенденція «приходу» курортних технологій у великі міста. У наші дні свідчення цього – поява у містах низки SPA-центрів, де використовують курортні технології на базі поєднання фізіо- та гідротерапії. Аналогічна ситуація мала місце у м. Львові на межі ХІХ–ХХ ст., коли поряд із міськими клініками та госпіталями у садово-парковій зоні по периферії історичного центру відкрилися якісно нові заклади курортного типу – лікувальні пансіонати, санаторії та водооздоровчі заклади, в основі функціонування яких лежало ефективне поєднання фізіо- та гідротерапії.

Найвідоміший тогочасний «Путівник курортами та кліматооздоровчими місцевостями Галичини» докторів С. Левицького, М. Орловича, Т. Прашила так описував санаторно-курортний потенціал м. Львова: «Львів має цілу низку санаторіїв, будинків здоров'я, приватних лікувальних закладів... Санаторій д-ра К. Солецького розташований біля вул. Личаківської, оточений просторим садом... Оздоровча інфраструктура передусім складається із взірцевої дієтичної кухні, ... оснащення для ванн звичайних, мінеральних, газових, спектральних, гальванічних, ... інгаляторію... Заклад цілком певно заслуговує на увагу найвищих верств суспільства» [10, с. 106].

«Заклад оздоровчих купалень д-ра В. Сербенського (вул. Скрижинського, 10 – бічна Личаківської) функціонує впродовж цілого року згідно з найновішими вимогами медичної науки і бальнеотехніки та дає змогу особам, які не можуть виїхати на курорт, лікуватися в купальнях у Львові. Заклад має оснащення для купалень мінеральних (усіх різновидів), газових, радонових, трав'яних, грязевих, саун з гарячим повітрям (апарати Bier–Polano), а також перший у регіоні радоновий еманаторіум... Вишколений персонал прислуги і сталий лікарський контроль доповнюють риси організації закладу – першого такого типу в нашому краї» [10, с. 108].

«Водолікувальний заклад¹ і санаторій д-ра Адама Маєвського у Львові біля Стрийського парку. Лікування водою, масажем, електрикою, електромасажем, ультрафіолетові купелі» [10, с. 89]. Також у Львові функціонували санаторій доктора Євгенія Вайгля під керівництвом К. Солецького (вул. Оттона Гаушера, 11), санаторій для нервовохворих доктора Я. Святковського (вул. Дверницького, 52), водолікувальний заклад доктора Є. Ковальського (вул. Академічна, 10), пансіонати «Анюта» (вул. Романовича, 11) і «Полонія» (вул. Баторія, 34), заклад здоров'я доктора К. Виржиковського (вул. Баторія, 38).

Бальнеотерапевтичний потенціал названої групи елітарних львівських водооздоровчих закладів не поступався кращим курортам Західної Європи. У Львові забезпечений рекреант міг дозволити собі «купелі ароматерапевтичні, грязеві, газові (кисневі та вуглекислі), з дубильними речовинами, гірчичні, хвойні, йодовані, лужні, пінолові, радонові, сірчані, мінеральні і морські, соляково-сірчані, трав'яні, залізисті (а la Франценсбад (суч. Францішкови Лазне у Чехії – М. Р.)) та інші... Парні і купальні з гарячим повітрям. Лікування ультрафіолетом...» [10, с. 328].

Найбільшим же курортним комплексом на тогочасній Україні м. Львова був санаторій «Кіселька», організований у 1884 р. за взірцем оздоровчого комплексу «Баден» під Віднем. Про інфраструктурну організацію цього санаторно-курортного комплексу можемо судити з таких описів: «Водолікувальний заклад “Кіселька” ... знаходиться під Львовом зразу біля східного підніжжя Замкової гори... Від міста віддалений неповних 2 км і сполучений з ним трамвайною лінією... Інфраструктура: споруди закладу всі новозбудовані, розташовані серед кільканадцятиморгового парку, зачиненого для широкої публіки» [9, с. 330].

«Санаторій дієто- і фізіогідротерапевтичний “Кіселька” ... відкритий упродовж цілого року... Має дуже розлогий парк, декілька мурованих двоповерхових вілл, ставок серед парку з човнами і досконале оздоровче оснащення... Заклад має читальню, бібліотеку, фортепіано, в парку плац для командних ігор, кегельбан...» [10, с. 108].

«Лікування полягає передусім у застосуванні гідротерапевтичних методик. З інших засобів використовують штучні мінеральні та хвойні ванни, а також ванни й обгортання грязями (фанго), електротерапія і масаж» [9, с. 330]. «Оздоровчі засоби: купелі гальванічні, світлові (інфрачервоне й

¹ Водолікувальний заклад початку ХХ ст. за ефективністю поєднання фізіо- та гідротерапії та за суспільно-рекреаційним статусом слід прирівнювати до елітного SPA-центру початку ХХІ ст.

ультрафіолетове випромінювання – *М. Р.*) і чотирикамерні, купелі вуглекислі і з вугільною кислотою, купелі мінеральні, сонячні, повітряні, гідротерапія. Лікувальна гімнастика, апарати Зандера, масаж, електризація, інгаляції з живицею і вуглекислим газом» [10, с. 108]. «Водолікувальні лазенки мають два відділення, одне для чоловіків, інше для жінок, оснащені усім необхідним для гідротерапевтичних процедур... У тій самій будівлі є й окремо розташовані кабінети з відповідними ваннами для прийому мінеральних і грязевих купелей...» [9, с. 330].

Історія приміського курорту «Кіселька» сягає XVIII ст., коли Кароль Кіселька збудував над ставом броварню. Побічним продуктом варіння пива стала велика кількість гарячої води. На базі цього цінного ресурсу було облаштовано недорогі термальні купальні для народу. Комплекс із гарячих лікувальних ванн, літніх купань у чистій ставковій воді та фітооздоровчих теренкурів у «саду Здоров'я» приніс «Кісельці» всегромадське визнання. Оздоровлятися сюди з'їжджалися наприкінці XVIII ст. не лише львів'яни, а й мешканці ряду інших містечок і помість Львівщини. Опікувався курортом фундатор і перший директор Львівської станції швидкої допомоги, доктор Едвард Стройновський (зять К. Кісельки). 1884 р. курорт було реорганізовано згідно з найновітнішими досягненнями австрійської бальнеотехніки у престижний санаторно-водолікувальний комплекс закритого типу (а la «Баден» під Віднем). Посаду головного лікаря «Кісельки» у 1900–1917 рр. обіймали найавторитетніші львівські терапевти-курортологи, доктори Едвард Ковальський та Іван Війтковський.

На початку XX ст. у м. Львові (на вул. Романовича, 9) функціонувало Інформаційне бюро Крайового союзу курортів, де можна було отримати вичерпну медичну консультацію щодо вибору того чи іншого львівського чи галицького курорту, придбати мінеральні води та солі для домашнього вжитку, а також забронювати й купити курсівку, трансфер і комплекс супутніх послуг на будь-який західноукраїнський курорт.

Для Львівської приміської ТРС останньої третини XIX ст. характерною ознакою формування стала поява «малих» бальнеологічних курортів-сателітів на зручних під'їздах до міста. Курортного статусу набули в цей період такі суміжні поселення, як Велике Голоско, Рудно, Зимна Вода й ін. Найвідомішим курортом-сателітом Львова цієї доби стала Маріївка.

Влітку 1891 р. львівський підприємець Еміль Браєр збудував у мальовничій лісистій долині річки Маруньки обіч шляху зі Львова до Винник кліматично-гідротерапевтичний заклад «Маріївка». Курорт розмістився на узгір'ї серед великого парку, що переходив у розлогі приміські ліси. Наприкінці XIX ст. Еміль Браєр збанкрутував, його майно продавалося з аукціону, а курортний заклад придбав відомий львівський інженер Карл Ріхтманн. Після модернізації за останнім словом тогочасної бальнеотехніки оновлений курорт знову відкрився 1901 р. Про інфраструктурну організацію цього санаторно-курортного комплексу можемо судити з таких описів: «У тій місцині, на 6 км віддаленій від Львова, 1891 року відкрився водолікувальний заклад з пансіонатом. Пансіонат місткістю 100 осіб розміщений у п'яти мурованих будівлях. Будівлі з усіма вигодами, а понад те ще зі смаком облаштовані» [9, с. 367].

«Зі Львова до закладу можна доїхати фіакром; за попереднім замовленням... заклад висилає на залізничний вокзал чи на обумовлене місце криту або відкриту бричку. Завершення прокладання колії зі Львова до Підгайців з пристанком у Маріївці значно спростить доїзд з поза Львова і з самого міста.

Заклад розташовано в кількох будинках. Головний корпус має два зали для гідротерапії, електричних купелей, газових купелей, ординаторський кабінет з електрофізіотерапевтичним оснащенням, гімнастичний зал, ... кімнату для більярду, спільний салон і читальню, їдальню, кухню, ... а також кільканадцять номерів. Інші два будинки, т. зв. вілла і швейцарка, є виключно спальними корпусами і мають доволі просторі салони та дещо менші і скромніше облаштовані покої; більшість з них сполучена з відкритими або закритими верандами, оберненими до сонця.

В межах парку є два кегельбана, тенісний корт, а на невеликому ставку човни. Заклад оперізують довкола розлогі ліси... В межах прилеглого до закладу лісу розташовані галявини для прийому сонячних і повітряних ванн – окремо для пань і панів» [13, с. 123–125].

«Санаторій і водолікувальний заклад... має лікувальне оснащення, зокрема: зал гідротерапії, ванни електричні двокамерні, апарати для купелей і гарячого повітря, парові і штучні газові купальні, кабінети для обгортання грязями-фанго...» [10, с. 113]. «Організація гідротерапевтичних лазенок, як з погляду вимог суто лікарських, так і належного комфорту, цілком достатня. Окремі приміщення в лазенках займають кабінети для прийому електричних (гальванічних) купелей за системою Гартнера

та купелей зі штучними мінеральними водами... З 1897 року запроваджено курс оздоровчої дієти, як одного з лікувальних чинників... Заклад відкритий упродовж цілого року» [9, с. 367].

У санаторій було залучено вишколену обслугу, висококваліфікованого кухаря-дієтолога, збудовано зимовий сад, теплицю, що дозволяло протягом цілого року мати свіжу городину. На посаду головного лікаря «Маріївки» її власник запросив відомого в Австро-Угорській імперії бальнеотерапевта, доктора Йосипа Закревського, який мав чималий ординаторський стаж роботи в санаторіях Інсбрука, Монако та Бадена під Віднем. Незабаром доктор Й. Закревський став співвласником К. Ріхтманна, а через кілька років – повним власником курорту. «Маріївка» функціонувала до Першої світової війни, а у 1914 р. його сплюндрували під час постою німецькі солдати.

На північній околиці курортом-сателітом Львова з 1910 р. стало с. Велике Голоско. Найвідоміший тогочасний «Путівник курортами та кліматооздоровчими місцевостями Галичини» докторів С. Левицького, М. Орловича, Т. Прашила так характеризував його: «Велике Голоско-літницько, санаторій для лікування легеневих захворювань. Село у Львівському повіті за 5 км доброї дороги від Львова... Розташоване серед розлогих довколишніх лісів, повітря освіжаюче, чисте... Громадський санаторій для легенево хворих відкритий і утримується Товариством боротьби з туберкульозом... Санаторій на разі складається з одного зимового павільйону на 18 ліжок і двох літніх приміщень на 26 ліжок. (Упродовж 1912 року має відкритися другий зимовий павільйон). Приймає хворих з початковою стадією туберкульозу, влітку переважно безплатно, взимку – за скромну оплату...» [10, с. 49].

Оздоровчим осередком курорту у довоєнні часи була простора двоярусна дерев'яна «лежальня» для прийому кліматотерапевтичних сонячних і аерофітованн. Опікувався хворими відомий львівський медик і меценат, професор Йосип Вічковський.

У 30-ті рр. ХХ ст. курорт називався «Оздоровниця Львівського Товариства боротьби з туберкульозом». Її нічліжний фонд складався вже з 5 павільйонів. В окремому будинку містилися кухні, комори, канцелярія, лабораторія, кімната для досліджень, їдальня та бібліотека. Влітку на стаціонарне лікування приймалися 152 хворих, взимку – 96. Перебування у спальній кімнаті на 3 особи коштувало 11 злотих, в окремій кімнаті – від 16,5 до 20 злотих за добу. Туберкульозний санаторій у Голоску функціонував до окупації Львова союзними частинами німецьких і радянських військ у 1939 р.

На західній околиці у курорти-сателіти Львова наприкінці ХІХ ст. перетворилися суміжні села Рудно та Зимна Вода.

Авторитетний польський учений-бальнеолог, професор Михайло Зеленецький характеризував курорт Рудно як «перший у краї лісо-, клімато-, молоко- й кефіротерапевтичний заклад, організований Лойовським і Дуткевичем у Рудні під Львовом, відкритий 1.06.1884 р.» [16, с. 167]. А професор Людомил Корчинський зазначав: «Сільце Рудно обіч станції залізниці Кароля Людвіка “Зимна Вода–Рудно” є для мешканців Львова ... місцем літнього відпочинку. Ще 1884 року постало там у сосновому борі декілька будинків і вілл, у більшості приватних, які винаймаються літньої пори. З плином часу з'являлося щораз більше помешкань, і та місцевість поволі трансформувалася у справжню відпочинкову колонію львівських літників» [9, с. 403].

Із розширенням меж м. Львова курорт Рудно еволюціонував від фіто- і йогурто-терапевтичного закладу останньої третини ХІХ ст. у популярний відпочинково-дачний осередок передмістя. Аналогічний процес відбувався й у суміжному с. Зимна Вода.

У путівнику польськими курортами, укладеному галицькими докторами Зеноном Пельчаром і Йосипом Занетовським, зазначається: «Зимна Вода – приміський курорт на околиці Львова... Кліматотерапевтичний заклад з рестораном обслуговує за літо кілька сотень літників» [12, с. 76]. А в путівнику, укладеному докторами С. Левицьким, М. Орловичем, Т. Прашилом, інформується про те, що «...певна кількість літників ... з'їжджається сюди на час канікул і бавиться упродовж кількох тижнів, насолоджуючись чистим повітрям, річковими купаннями і сусідством лісів» [10, с. 270].

Усю другу половину ХІХ ст. на околиці м. Львова інтенсивними темпами формувалася лісопарково-рекреаційний пояс. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. він перетворився на ареал найбільш масової («всім народом») маятникової рекреації. Слід наголосити, що тогочасна міська громада, на відміну від сучасних міщан, була набагато відкритішою для товариського спілкування і проведення дозвілля на свіжому повітрі в осередках прогулянково-відпочинкових «тусовок».

Межі цього кільця Львівської приміської ТРС, слідом за М. Орловичем, доцільно окреслювати межею одногодинної доступності потягами з львівських вокзалів. «У неділі і свята улюблені прогулянкові місця потягами для літників – Брюховичі і Янів» [11, с. 79].

Наймасовішим центром курортного та відпочинкового дозвілля львів'ян у кінці XIX – першій половині XX ст. було с. Брюховичі. Заможніші городяни добиралися сюди із шиком комфортними потягами лінії «Львів–Сокаль», проте більшість долала 9-кілометрову відстань до літницька маршрутними фіакрами (вартість проїзду 10 кор.).

За М. Орловичем, курорт «Брюховичі ... налічує 100 вілл – до винайму близько 300 покоїв. Населення 2000 постійне, до 5000 приїжджих. У неділі і свята влітку прибувають сюди прогулянковими потягами натовпи львів'ян... Три будинки літнього табору для сиріт м. Львова...» [11, с. 82]. А З. Пельчар і Й. Занетовський наводять ще більшу цифру: «Місцина пропонує близько 150 вілл, має гідротерапевтичний заклад – власність п. Братковського – біля нього ставкові купальні» [12, с. 21].

Спеціально очищені брюховицькі ставкові купальні по периметру оточували дерев'яні тераси зі східцями до води, відкритими верандами для прийому сонячних ванн, кімнатами для переодягання та відпочинку. Із зовнішнього боку купальні оперізував лісопарк із лавками та вимощеними доріжками для фітооздоровчих теренкурів після купальних процедур.

На початку XX ст. за сезон у Брюховичах оздоровлялося понад 4 тисячі літників. Винники ж не мали спеціальної відпочинкової інфраструктури. «Помешкання легко можна отримати в місцевого люду. Чисельність літників, які стало впродовж літа тут перебувають, доходить до 100 осіб. Крім того, Винники є місцем прогулянковим для львів'ян на час святкових днів...» [10, с. 222].

У другий за масштабністю рекреаційних потоків львів'ян курортно-відпочинковий осередок Львівської приміської ТРС в останній третині XIX ст. «виріс» Янів – прадавній осередок приміського господарства та народних промислів, мальовничо «вписаний» у лісисто горбогір'я Розточчя.

Рекреаційна інфраструктура Янова: «обіч вокзалу стоїть залізничний готель з трьома просторими залами ресторану з верандами та 16-ма покоюми з балконами. Ціна малого покою становить 60 кор. за місяць. Окрім нього, декілька великих вілл для літників з номерами на 2–3 кімнати з передпокою і кухнею. Крім них, є ще дуже багато помешкань у місцевого люду в містечку... Чисельність літників сягає тисячі осіб за літо. Кількість відпочивальників зі Львова і туристів, які з'їжджаються сюди у неділі і свята, доходить за літо до 30 тисяч осіб... На ставі існують лазенки, де можна уживати ставкових купань... Місцевість є типовою кліматооздоровчою станцією, закладеною акц. Банком іпотечним...» [10, с. 61]. М. Орлович наголошував, що став у Янові був найбільшим осередком веслярського спорту Галицького краю. Упродовж літа з вокзалу сюди курсував регулярний туристичний мінібус, організовувалися екскурсії на г. Булаву, Королівську гору, по місцях перебування королів Яна III і Станіслава Августа, у Страдецьку печеру тощо, проводилися змагання з водних видів спорту, у вихідні – фестивалі духових оркестрів, танці та народні гуляння.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У перед- і міжвоєнний період першої половини XX ст. у Західній Україні найдинамічної розбудови зазнала приміська курортно-відпочинкова ТРС довкола м. Львова. Межі цієї ТРС, слідом за М. Орловичем, доцільно окреслювати межею 3-годинної доступності потягами з львівських вокзалів.

З поміж інших ТРС Галичини Львівську приміську вирізняла широка полі функціональність: від модерно-високотехнологічної курортної фізіотерапії та SPA-оздоровлення в престижних санаторіях («Полонія», «Анюта», доктора Виржиковського й ін.) до відпочинково-прогулянкової й утилітарної (збір ягід і грибів) рекреації. Чільну роль у структурі Львівської приміської курортно-літницької ТРС відігравали санаторні комплекси на окраїнах м. Львова (водолікувальний заклад «Маріївка» й ін.), у Брюховичах, Зимній Воді, Пустомитах, Великому Любені та Шклі, рекреаційна зона Янівського ставу, Яворів, Лелехівка, Магерів, Крехів та інші літницька.

На початку XX ст. рекреаційне господарство м. Львова і приміської ТРС сягнуло піку за ступенем інфраструктурної розбудови та масштабами нуртування рекреаційних потоків за векторами «місто – приміські рекреаційні осередки». Однак із 1914 до 1921 рр. Львів і його околиці опинилися в епіцентрі руйнівного перебігу подій Першої світової, польсько-більшовицької, українсько-польської воєн. І в подальшому ні в міжвоєнний, ні в радянський період XX ст. м. Львів і приміська ТРС так і не змогли досягнути аналогічного рівня розвитку. Лише через сотню років, у сучасний період, Львівська приміська ТРС набула іманентно притаманних їй рис і наближається до нового піку розвитку за показниками: а) наявності міських центрів фізіотерапії і SPA-оздоровлення; б) розбудова навколо міста нової модерної мережі відпочинкових комплексів, рекреаційного облаштування озер і лісових масивів; в) відродження інфраструктури гостьових садиб сільського туризму. Перспективи

подальших досліджень пов'язані з детальнішим аналізом сучасних рис та особливостей розвитку Львівської приміської ТРС.

Джерела та література

1. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
2. Паламарчук А. М. Общественно-территориальные системы (логико-математическое моделирование) / А. М. Паламарчук. – К. : Наук. думка, 1992. – 272 с.
3. Рутинський М. Й. Курортна урбанізація як геопросторовий процес територіальної концентрації рекреаційного сервісу / М. Й. Рутинський // Наук. записки Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Географія. – Вінниця, 2008. – Вип. 15. – С. 200–208.
4. Рутинський М. Й. Польські першоджерела історичної географії Галичини XVII – першої половини XX ст. / М. Й. Рутинський // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2012. – Вип. 40. – С. 124–138.
5. Смаль І. В. Основи географії рекреації та туризму : навч. посіб. / І. В. Смаль. – Ніжин : НДПУ, 2004. – 105 с.
6. Стафійчук В. І. Рекреаологія : навч. посіб. / В. І. Стафійчук. – К. : Альтпрес, 2006. – 263 с.
7. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 444 с.
8. Chłapowski Franciszek dr. O zdrojowiskach i stacyach kąpielowych i klimatycznych w Polsce / Franciszek Chłapowski. – Poznań, 1895. – 30 s.
9. Korczyński Ludomił Prof. Dr. Zarys balneoterapii i balneografii krajowej dla użytku lekarzy i uczniów / Ludomił Korczyński. – Kraków, 1900. – 490 s.
10. Lewicki Stanisław Dr. Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowościach klimatycznych Galicyi obejmujący zdrojowiska, uzdrowiska, miejscowości klimatyczne oraz miejscowości posiadające źródła mineralne, wreszcie stacje turystyczne i sportów zimowych / Stanisław Lewicki, Mieczysław Orłowicz, Tadeusz Praschil. – Lwów, 1912. – 360 s.
11. Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Galicyi, Bukowinie, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim / M. Orłowicz. – Lwów : Grafil, 1919. – 510 s.
12. Pelczar Zenon dr. Przewodnik po zdrojowiskach i uzdrowiskach polskich. Wyd. 10-e / Zenon Pelczar, Józef Zanietowski. – Kraków, 1913. – 92 s.
13. Polski przewodnik po zdrojowiskach / za red. dr. Xawery Gorski. – Kraków, 1904. – 224 s.
14. Przewodnik po Polsce w 4 tomach. T. 2 : Polska Południowo-Wschodnia / pod red. S. Lenartowicz. – Warszawa : [b. n. w.], 1937. – 540 s.
15. Radziszewski Bronisław prof., dr. Pustomyty, pod Lwowem. Zakład kąpielowo-siarczany i borowinowo-żelazisty / Bronisław Radziszewski // Polski przewodnik po zdrojowiskach / za red. dr. Xawery Gorski. – Kraków, 1904. – S. 131–136.
16. Zieleniewski Michał dr. Słownik bibliograficzno-balneologiczny zakładów polskich : zdrojowokąpielowych, wodoleczniczych, klimatycznych, żętycznych, kumysowych i kefirowych. – Wyd. 2 przerobione, powiększone i uzupełnione / Michał Zieleniewski. – Kraków, 1889. – 180 s.

Рутинський Михаїл. Тенденції розвитку рекреаційного господарства в місті Львові та прилеглих поселеннях в австрійській та австро-венгерській періоди (1772–1918 гг.). Исследованы историко-географические особенности развития рекреационного хозяйства в пределах Львова и становление пригородной территориальной рекреационной системы. Выявлены причины и особенности развития Львова как санаторно-курортного центра. Приведены данные об уровне сервиса ведущих санаториев и пансионатов города Львова и прилегающих поселений. Охарактеризованы масштабы развития и специализацию рекреационной инфраструктуры, которая формировалась вокруг Львова во второй половине XIX – начале XX в.

Ключевые слова: рекреационное хозяйство, историко-географический анализ, территориальная рекреационная система.

Rutyns'kyi Michael. Trends Recreational Facilities in Lviv and Nearby Town in the Austrian and Austro-Hungarian Period (1772–1918). Researched historical and geographical features of building recreational facilities in the city of Lviv and becoming territorial suburban recreation system. The reasons and the peculiarities of the city as a health resort center. The data on the level of service leading health centers in Lviv and surrounding settlements. The characteristic scale of the development and specialization of recreational infrastructure that evolved around the city of Lviv in the second half of the XIX – early XX century.

Key words: recreational facilities, historical-geographical analysis, territorial recreation system.

Стаття надійшла до редколегії
04.01.2013 р.